

УДК 657.6

Оксана ХАБЛЮК, Людмила БУДНИК

СУТЬ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ

Резюме. Розглянуто суть аудиту ефективності як форми державного фінансового контролю, його види, необхідність виникнення та актуальність на сучасному етапі розвитку економіки. Також розглянуто основні функції аудиту ефективності, його відмінність від інших видів контролю. Досліджено основні проблеми становлення аудиту ефективності виконання бюджетних програм в Україні. Вивчено зарубіжний досвід становлення даного виду аудиту в різних країнах. Проаналізовано стандарти аудиту INTOSAI та визначено, що повний обсяг державного контролю реалізується через такі форми контролю: фінансовий аудит правильності та відповідності; аудит адміністративної діяльності. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення аудиту ефективності в Україні та вказано шляхи наближення до міжнародної практики.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, аудит ефективності, фінансовий аудит, аудит адміністративної діяльності, використання бюджетних коштів, стандарти аудиту INTOSAI.

Oksana KHABLYUK, Liudmyla BUDNYK

ESSENCE OF PERFORMANCE AUDIT AND FOREIGN EXPERIENCE ITS FORMATION

Summary. The essence of auditing the efficiency of budget funds to study the international experience of its formation. In the study of the merits efficiency audit applied dialectical approach to the study of phenomena and processes. Within this method uses two basic techniques – induction and deduction. The study examined the legal and normative acts of Ukraine, instructional materials with efficiency audit of budget funds, the economic literature, domestic and foreign scientists used traditional methods and techniques of research. The study looks into the effectiveness of audit as a form of state control, its types, the need for the emergence and relevance at the present stage of economic development. Also, the basic function of the efficiency audit, it differs from the other controls. The basic problems of efficiency audit of budget programs in Ukraine. Study of the experience of foreign audit effectiveness in different countries. Investigated by analyzing the literature of the effectiveness of control practices in different countries, and examined various definitions of efficiency audit. INTOSAI Auditing Standards are analyzed and determined that the total amount of public control is implemented through the following forms of control : financial audit correctness and conformity; audit administration. Suggestions for improving the efficiency audit in Ukraine and those to approach international best practices.

Defined the essence of efficiency audit of budget funds as a form of state control. The necessity of origin and relevance at the present stage of development of Ukraine's economy. We consider the international experience of its development in different countries. Originality is to study the essence of auditing techniques and effective use of budget funds both in Ukraine and in foreign countries. Practical value is that the implementation of the conclusions and recommendations presented in the article will help to improve the organization and methodology of auditing the efficiency of budget funds in Ukraine.

Key words: state financial control, performance audit, financial audit, audit administration, the use of budget funds, the INTOSAI Auditing Standards

Постановка проблеми. Ефективне використання бюджетних коштів є однією з важливих проблем виконання бюджету у багатьох країнах світу. Особливо актуальна ця проблема для України, яка здійснює бюджетну політику в умовах обмежених ресурсів державного бюджету. Тому першочерговим завданням є реформування існуючої системи фінансового державного контролю як важливого засобу підвищення ефективності державного управління. Сучасний державний фінансовий контроль активно доповнює розвиток аудиту ефективності, попит на який зростає швидкими темпами. Викладене зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення та розвиток аудиту ефективності виконання бюджетних програм в Україні є предметом дослідження таких науковців, як А.В. Мамишев, А.О. Асанов, І.Б. Стефанюк, М.В. Бариніна-Зарікова, С. Левицька, О.В. Грибовський, Л.О. Сухарева, Н.І. Рубан.

Мета статті – розкриття передумов виникнення та необхідність запровадження нової форми контролю – аудиту ефективності в Україні та аналіз розвитку й становлення аудиту в зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. На даному етапі реформування економіки визріла потреба в пошуках та активізації нових, сучасних функцій та інструментарію державного впливу і регулювання соціально-економічного розвитку країни. Певне звуження сфери державного впливу на економіку зумовило пошук і перехід до адекватних ринковому середовищу способам використання ресурсів, особливо державних. Ключовими функціями держави стають стратегічно забезпечені та контрольні форми впливу на ефективність відтворювального процесу. Сьогодні традиційні державні функції трансформуються, адаптуючись до нових умов. Зокрема, фінансовий контроль активно змінюється, тобто перетворюється від традиційної перевірки правильності, адресності, доцільності та законності розподілу державних фінансових ресурсів до контролю з позиції ефективного, результативного й економічного використання державних ресурсів у формі аудиту ефективності.

Слід зазначити, що аудит ефективності є формою державного фінансового контролю, спрямований на дослідження ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та встановлення чинників, які цьому перешкоджають. Він здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів державного та місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм [6].

Поява аудиту ефективності як нового виду контролю була зафіксована у «Лімській декларації керівних принципів контролю», яка прийнята IX Конгресом Міжнародної організації найвищих контрольних органів (INTOSAI) в 1977 році. У ній підкреслено, що в доповнення до фінансового аудиту, важливість якого незаперечна, є інший вид контролю, який направлений на перевірку того, наскільки ефективно та якісно витрачають державні кошти. Такий контроль включає не тільки специфічні аспекти управління, але й управлінську діяльність, зокрема адміністративну й організаційну системи.

За десятиліття, що минули з цього часу, аудит ефективності набув розвитку й розповсюдження у багатьох зарубіжних країнах і в даний час стає переважаючим видом контролю за виконанням державного бюджету.

Аудит ефективності – це відносно нова форма аудиту, область науки, форма якої безперервно змінюється, і яка володіє значними потенційними можливостями. Аудит ефективності (поряд з традиційним фінансовим аудитом) повинен займати домінуючу позицію в структурі обліку в рамках державної контрольної системи, тому що його мета – надати гарантії ефективного використання державних ресурсів. У практиці аналізу та контролю за бюджетним процесом поки переважає підхід, пов'язаний з виконанням бюджетних призначень. Йдеться про об'ємні параметри надходження коштів, касове виконання бюджету по міністерствах і відомствах при фінансуванні видатків у межах бюджетних призначень (головним є з'ясування причин відхилень обсягів фінансування від бюджетних призначень).

Аудит ефективності включає не тільки специфічні аспекти управління, але й усю управлінську діяльність, у тому числі «організаційну та адміністративну системи». Інституціоналізація нового виду контрольної діяльності пов'язана, по-перше, з тенденціями підвищення ролі державних фінансів в економіці розвинених країн, по-друге, з розвитком систем державного фінансового контролю, коли контроль тільки за розподілом та обліком витрачання державних коштів вже не відповідає потребі ефективного державного управління; по-третє, з необхідністю підвищення ефективності систем контролю, особливо внутрішнього (відомчого) [1].

Також слід додати, що в даний час з'явилися сучасні механізми та інструменти фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, які здатні забезпечити виявлення порушень та певним чином гарантувати можливість припинення неефективного використання державних ресурсів. Дані механізми здатні працювати тільки в умовах прозорості та публічності бюджетного процесу. Становлення демократичних інститутів, формування цивілізованих відносин між парламентом і виконавчою владою значною мірою забезпечили незалежність фінансового контролю, підсиливши його орієнтацію на законодавчий рівень, тим самим давши парламенту потужний та дієвий інструмент при використанні результатів контрольної діяльності.

Зазначимо, що виникнення аудиту ефективності в системі державного контролю зумовлено необхідністю контролювати не тільки цільовий характер державних витрат, а й

оцінювати їх результативність. Аудит ефективності – це складний інструмент контролю, який містить такі основні функції:

- контроль за економічною обґрунтованістю, правомірним, цільовим та ефективним використанням державних фінансових ресурсів;
- аналіз результативності використання державних фінансових ресурсів;
- перевірка ефективності діяльності державних органів при реалізації передбачених положень фінансової політики, в тому числі витрачання бюджетних коштів [4].

Аудит ефективності використання ресурсів у загальній постановці проблем являє собою інформаційно-прозору, достовірну перевірку діяльності економічних суб'єктів у галузі використання різного виду засобів. Особливим різновидом аудиту ефективності є аудит ефективності витрачання коштів державного бюджету (аудит ефективності бюджетних витрат), орієнтований на активізацію контролю за бюджетним процесом не тільки на стадії розподілу й доведення державних коштів до їх споживачів, а й включаючи оцінку ефективності, доцільності та результативності бюджетних витрат. Таким чином, забезпечується контроль за прийняттям економічних рішень (окремими аспектами фінансової економічної політики) з точки зору їх результативності.

Слід зазначити, що аудит ефективності відрізняється від перевірок цільового характеру витрачання державних коштів. Дана форма контролю включає не тільки аналіз результативності бюджетних проектів і програм. Повинен здійснюватися комплексний та всеосяжний аналіз причин неефективного використання державних коштів на основі рекомендацій щодо вдосконалення бюджетного процесу, чинного законодавства та всієї економічної політики держави.

Таким чином, для реалізації аудиту ефективності необхідні:

- наявність адекватної сучасним вимогам системи обліку, що містить параметри звітності органів влади про ефективне витрачання державних ресурсів;
- об'єктивні умови переходу до аудиту ефективності (правова база, наділення окремими правами і повноваженнями контрольних органів, наявність методичного забезпечення та кваліфікованих фахівців) [2].

На сучасному етапі в практиці контрольної діяльності переважають елементи виявлення порушень, контроль процесів та меншою мірою відводиться цілям оцінювання ефекту, поліпшення діяльності та витрачання ресурсів. Це означає, що аудиторські перевірки, незалежно від підходів, які використовуються, повинні бути орієнтовані на те, щоб впливати на діяльність організацій або використання ресурсів. Аудит, який не відповідає на запитання «що робити?», на сьогодні стає все менш затребуваним.

Завдання орієнтованого на ефективність аудиту полягає в оцінюванні результатів, досягнутих відносно планів. З самого початку аудиторської перевірки повинні розглядатися не деталі методів або процесів, а самі проміжні або кінцеві результати. Такий підхід доцільно застосовувати, коли є відповідні критерії для вимірювання якості, кількості та вартості кінцевих результатів діяльності організації. Якщо результат виявляється задовільним, то ризик того, що діяльність або процес мають недоліки, буде мінімальним. У разі ж незадовільного результату напрямок діяльності й система контролю повинна перевірятися тією мірою, яка необхідна для виявлення конкретних причин проблеми [5].

Слід зазначити, що аудит ефективності набуває все більшої актуальності, що пов'язано з формуванням передумов і умов, які визначають зростання відносин у галузі фінансового контролю та необхідність трансформації відносин у сфері використання державних ресурсів. Зокрема, мова йде про те, що:

- підвищується відповідальність за витрачання державних коштів, їх цільове, кваліфіковане, економічне та ефективне використання;
- відповідальність за використання державних ресурсів стає реальнішою, вимоги виконання законодавчо-правових норм у регулюванні ресурсно-майнових відносин посилюються;

- контроль ефективності використання державних коштів повинен володіти високим рівнем незалежності, так як ця обставина є передумовою його достовірності та результативності [3].

Структурно аудит ефективності в системі державного фінансового контролю включає аудит ефективності бюджетного процесу в цілому й аудит ефективності бюджетних витрат по конкретних статтях. Функціонально аудит ефективності розширює рамки традиційного контролю та обліку в плані загальних оцінювань формального спрямування фінансових коштів з орієнтацією на контроль за досягненням конкретних цілей при їх витрачаннях.

Цей вид контролю має ширші завдання в порівнянні з аудиторськими перевітками правильності витрачання коштів, економії та результативності витрат. Він також може містити контроль фінансової звітності та правильного використання ресурсів. На практиці завдання аудиту ефективності можуть включати один або більше взаємопов'язаних елементів або мати конкретну спрямованість, наприклад, аудит результативності окремої статті витрат.

Аналіз сучасної системи державного фінансового контролю дозволяє зробити висновок про те, що спроби оцінювання ефективності використання коштів носять фрагментарний характер. Це зумовлено складними умовами в економіці країни і процесами бюджетного регулювання. Дані труднощі пов'язані з тим, що поки пріоритетними є не оцінювання ефективності витрачання коштів, а процеси розподілу ресурсів, реальності доведення їх до споживачів, недопущення процесів їх розкрадання та кримінального використання.

Практично можна казати про те, що з введенням у практику аудиту ефективності система державного фінансового контролю виходить на новий прогресивний етап розвитку контрольної діяльності, який більшою мірою відповідає цивілізованам економічним відносинам на ринку. Даний етап пов'язаний з такими тенденціями:

- інтеграція різних видів контролю та аудиту, які відповідають головній меті – ефективності функціонування державної влади та її головного інструменту – бюджету;
- посилення аудиту владних державних структур, що мають повноваження з витрачання державних коштів, включаючи витрати на їх власне функціонування;
- використання нових інструментів і методів із застосуванням інформаційних технологій;
- підвищення рівня компетенції аудиторів;
- упровадження нових методологій оцінювання рівня ефективності економічної діяльності [3].

В даний час економіка України несе значні втрати через низьку фінансову, бюджетну та податкову дисципліну, недостатньо ефективну роботу системи державного фінансового контролю. Реальними факторами, які стримують розвиток країни, є нецільове використання державних грошових і матеріальних ресурсів, розкрадання, корупція, незаконне вивезення капіталів за кордон, відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом. Основними причинами такого стану є збереження умов, що сприяють криміналізації економіки, слабкість та недосконалість законодавчої й методологічної бази контролю.

Безсистемність здійснення державного фінансового контролю, його правова невизначеність, недостатня потужність контрольно-ревізійного апарату не дозволяють належним чином забезпечити надійний облік державних коштів. Відсутність єдиної інформаційної системи, яка фіксує виявлені правопорушення у сфері економіки, також послужило неупорядкованості й державного фінансового контролю.

Аудит ефективності бюджетних витрат можна розглядати як важливий етап у процесі вдосконалення системи державного фінансового контролю, переведення системи контролю на сучасний професійний рівень, що відповідає потребам реформування економіки. Практично йдеться про розроблення й упровадження нової форми державного фінансового контролю, що зумовлює необхідність перебудови існуючих форм і методів роботи, коригування функцій державних контрольних органів (насамперед Рахункової палати України), а також відповідних змін і доповнень в законодавстві.

В сучасних умовах у світовій практиці спостерігаються тенденції до зростання видатків з бюджетів країн, посилення актуальності ефективного використання бюджетних коштів, що асигновані на їх виконання. Це зумовлює необхідність запровадження інструментів контролю та їх удосконалення, відповідно до ускладнення механізмів розроблення, ухвалення, виконання та з'ясування наслідків втілення програм.

Слід зазначити, що в зарубіжній практиці існує підхід до поділу суб'єктів контролю на виконавців та ініціаторів. Згідно з цим підходом гілки державної влади слід розглядати як ініціаторів контролю, а вертикаль контролюючих структур – як його виконавців.

Як правило, державний фінансовий контроль виконання державних програм реалізують на всіх рівнях місцевого та державного управління. Оцінювання виконання програм здійснюють у відповідних формах як вищі органи державного аудиту (рахункові суди, рахункові палати, національні управління аудиту), так і уповноважені органи державного контролю в системі виконавчої влади. В окремих країнах міністерства фінансів не лише відіграють головну роль у підготовці проектів бюджетів та розподілі бюджетних коштів, а й реалізують функцію наступного бюджетного контролю через централізовані ревізійні органи (Відомство фінансового контролю Швейцарії, Генеральна інспекція фінансів Франції, Головне управління фінансового контролю Міністерства фінансів Болгарії, Служба Генерального контролера департаменту і рахівництва Індії) [8].

Дослідження літературних джерел показує, що в різних країнах існують відмінності практики контролю ефективності діяльності. В окремих країнах, зокрема Німеччині, Нідерландах, США орган державного фінансового контролю організує цю роботу через свій окремий департамент. В інших країнах контроль виконання програми інтегрований з фінансовим контролем.

Важливою особливістю удосконалення структури зарубіжних органів державного фінансового контролю є утворення та поступова автономізація департаментів, відділів та груп аудиту адміністративної діяльності. Таку практику застосовують у Великобританії, Ірландії, Нідерландах, Бельгії, Данії, Швеції, Іспанії, Ісландії, Австралії, Норвегії, Південній Кореї та інших країнах. В останні роки такі підрозділи створюють у країнах Східної Європи. Зауважимо, що в зарубіжній практиці аудиту адміністративної діяльності приділяють не менш важливу увагу, ніж фінансовому аудиту.

Слід зазначити, що фінансові аудитори в окремих країнах здійснюють критичне оцінювання виконання проектів та програм через тематичні дослідження. В Управлінні Головного контролера-аудитора Ірландії такі дослідження організовано у формі аудиту проектів (project audit), завданням якого є оцінювання фінансових аспектів проекту та наслідків від його впровадження.

Вивчаючи літературні джерела, зазначимо, що в різних країнах використовують різні визначення аудиту ефективності. Використовують термін «аудит відповідності якості витраченим грошам» (value-for-money audit) або «аудит ефективності та результативності» (effectiveness audit).

Результати узагальнення світової практики аудиту адміністративної діяльності, який в різних країнах має відповідно різні традиції, дозволили розрізнити два основних підходи до його реалізації. В зарубіжній практиці державного фінансового контролю оцінювання діяльності розкривають через такі терміни: «вимірювання виконання» (performance measurement), «оцінювання програм» (program evaluation) та «аудит адміністративної діяльності» (performance auditing) [7].

Різноманітність підходів до здійснення контролю та контролюючих суб'єктів, специфічність його організації та методичного інструментарію, неузгодженість термінології зумовили запровадження загальноузгоджених принципів контролю програм. Важливого значення в зв'язку з цим набула потреба стандартизації контролю програм. Запровадження Міжнародних стандартів Світовою організацією вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) стало свідченням винесення цієї проблематики на глобальний рівень.

Стандартами аудиту INTOSAI було визначено, що повний обсяг державного контролю реалізується через дві форми контролю:

- фінансовий аудит правильності та відповідності (regularity audit);

- аудит адміністративної діяльності (performance audit) [1].

Відповідно до загальноприйнятих стандартів, аудит адміністративної діяльності – це незалежне дослідження ефективності та результативності діяльності органів виконавчої влади та виконання державних програм з огляду на дотримання принципу економічності та з метою вдосконалення управління. Основними складовими аудиту адміністративної діяльності є: аудит ефективності; аудит економічності; аудит результативності.

Узагальнення практики різних країн показує, що аудит адміністративної діяльності базується на рішеннях, які визначають стратегію діяльності в державному секторі економіки та який зосереджується на перевірці виконання програм та діяльності, а не витрат чи фінансової звітності й обліку. В даному випадку оцінювання програм може розглядатися як один з інструментів аудиту адміністративної діяльності.

Запровадження аудиту ефективності в діяльності органів фінансового контролю зарубіжних країн зумовило внесення відповідних змін до їхніх організаційних структур. У більшості з них (у Великобританії, Бельгії, Данії, Нідерландах, Норвегії, Швеції) з цією метою були створені спеціальні відділи з аудиту ефективності.

Не менш важливим для розуміння сутності такого аудиту є й те, що в США, Канаді, країнах Західної Європи аудитом ефективності охоплюється лише видаткова частина державного бюджету. Доходи державного бюджету сприймаються як аксіома, що не потребує будь-яких доказів. Тому в розвинених країнах аудит ефективності проводиться лише щодо державних видатків і державної власності.

Зазначимо, що відповідно до світової практики існують такі три форми здійснення аудиту ефективності:

- спрощений аудит ефективності – відповідає на питання «Чи справляється управлінська система з поставленими завданнями?»;
- розширений аудит ефективності – відповідає на питання «Які перешкоди стоять на шляху діяльності належної якості?»;
- традиційний аудит ефективності – відповідає на питання «Чи відповідають результати роботи встановленим критеріям (завдання і цілі, плани, принципи, очікувані показники, що може статися)?» [7].

Проведене на підставі досвіду окремих країн (зокрема Великої Британії, США, Канади) дослідження методології аудиту ефективності, дало змогу дійти таких принципових висновків:

- по-перше, практичні рекомендації з проведення аудиторських перевірок адаптуються до кожної конкретної ситуації;
- по-друге, методики проведення аудиту ефективності здебільшого повторюють положення загальноприйнятих міжнародних стандартів аудиту;
- по-третє, аудит ефективності проводять на підставі найкращих практик, встановлених критеріїв та індикаторів ефективності, рідше – ґрунтуючись на експертній думці аудитора [8].

Висновки. Вивчення передового зарубіжного досвіду має велике значення для зміцнення статусу національної системи контролю та аудиту в процесі реформування суспільно-політичної сфери, оскільки це дає змогу творчо застосовувати практичний досвід країн з розвинутою демократією при формуванні організаційно-правових і теоретико-методологічних засад запровадження аудиту ефективності в різних секторах економіки України, сприяє визнанню та осмисленню його змісту та усвідомленню місця, яке він займає у практичній діяльності організацій, що проводять такий аудит, та аудиторів як безпосередніх виконавців.

Виходячи з вищенаведеного можна сформулювати такі пропозиції щодо вдосконалення аудиту ефективності, вирішення існуючих проблем та наближення до міжнародної практики:

- створити адекватну нормативну та методологічну основу для проведення аудиту ефективності, розробити й затвердити єдину концепцію розвитку державного фінансового контролю в Україні;

- розробити загальні стандарти професійної етики державних аудиторів і контролерів у сфері державних фінансів з урахуванням найкращої міжнародної практики;
- внести зміни та доповнення до чинного законодавства, зокрема до Бюджетного кодексу, Закону України «Про Рахункову палату».

Conclusions. Study of advanced foreign experience is important to strengthen the status of a national system of control and audit in the process of reforming the social and political sphere as it allows creatively apply the experience of countries with developed democracy in the formation of organizational, legal and theoretical and methodological principles of implementation efficiency audit in various sectors of Ukraine's economy, facilitate recognition and understanding of its contents and understanding the place which it occupies in practice organizations that conduct such audits and auditors as direct perpetrators .Based on the above we can formulate the following suggestions to improve audit efficiency, the existing problems and convergence with international practice :

- to create an adequate regulatory and methodological framework for audit efficiency, and in particular to develop and adopt a unified concept of public financial control in Ukraine;
- to develop common standards of professional ethics of public auditors and supervisors in the area of public finances based on international best practices;
- Amend existing legislation, including the Budget Code , the Law of Ukraine «On the Accounting Chamber».

Використана література

1. Аудит державних фінансів: стандарти аудиту INTOSAI: перекл., підготовлений для Рахункової палати України Проектом TESIS. – К.: Рахункова палата України, 2002. – 48 с.
2. Аудит эффективности: опыт, проблемы, перспективы. Материалы “круглого стола” VII Петербургского международного экономического форума [Текст]; Под ред. Степашина С.В., Агапцова С.А. – М.: Издательский дом “Финансовый контроль”, 2003.
3. Державний фінансовий контроль виконання бюджетних програм [Текст] / Т.І. Єфименко, І.Б. Стефанюк, Н.І. Рубан, М.В. Бариніна-Закірова, А.В. Мамишев, К.В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2004. – 320 с.
4. Дікань, Л.В. Державний аудит: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни [Текст] / Л.В. Дікань, О.О. Вороніна, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна; за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Л.В. Дікань. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 164 с.
5. Лин, Я. І. Аудит у системі інструментів оцінювання ефективності державного фінансового контролю [Текст] / Я.І. Лин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2. – С. 284–289.
6. Про затвердження порядку проведення Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм / Постанова Кабінету Міністрів України № 1017 від 10 серпня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1017-2004-p>
7. Чумакова, І.Ю. Аудит ефективності: зарубіжний досвід та українські реалії [Текст] / І.Ю. Чумакова // Бухгалтерський облік та аудит. – 2009. – № 1. – С. 55–62.
8. Чумакова, І.Ю. Аудит ефективності у державному фінансовому контролі зарубіжних країн [Текст] / І.Ю. Чумакова // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 137–147.